

Nr 56.

Ankom tili riksdagens kansli den 12 maj 1925 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnandet av en allmän jordbruksräkning under 1925 ävensom i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I en till riksdagen den 13 mars 1925 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 125, har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att för anordnande under 1925, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagits, av en allmän jordbruksräkning må tagas i anspråk erforderligt belopp av de av riksdagen å extra stat för ett vart av åren 1921 och 1922 för anordnande av en sådan räkning anvisade medel.

Beträffande utredningen i ärendet tillåter sig utskottet hänvisa till berörda statsrådsprotokoll.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen

Motioner.

1) nr 254 i första kammaren av herr *von Sneidern m. fl.*, vari hemstälts, att, vid bifall till Kungl. Maj:ts prop. nr 125, av 1921 och 1922 års riksdagar anslagna 140,000 kronor för anordnande av en allmän jordbruksräkning må, i den mån dessa medel ej reserveras för bearbetning m. m. av det statistiska materialet till den föreslagna jordbruksräkningen i år, användas för täckande av verkliga och nödiga kostnader för detta materials insamlande.

2) nr 193 i andra kammaren av herr *Petersson i Lerbäcksbyn m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära *dels* verkställande av en undersökning angående omfattningen av i allmän ägo befintlig jord, som kan vara disponibel för upprättande av nya jordbruk, *dels* upprättande av en plan för fortsatt inventering av odlingsmark i i riket, i syfte att sagda inventering måtte kunna taga sin början sommaren 1926.

För vart och ett av åren 1913—1920 har riksdagen beviljat anslag till insamlande av jordbruksstatistiska uppgifter genom lokalundersökningar. Enligt den fastställda planen hava undersökningarna från och med 1913 ärligen ägt rum inom omkring en åttondel av riket och hava slutförts 1920.

De bestämmelser, som reglera den svenska jordbruksstatistiken, innehållas i reglementet den 13 december 1912 (nr 319) angående vissa åtgärder för insamlande av uppgifter till rikets officiella jordbruksstatistik.

Enligt nämnda reglemente skola för jordbruksstatistiken grundläggande upplysningar insamlas genom av hushållningssällskapen föranstaltade lokalundersökningar, vid vilka särskilda lokalundersökare genom personligt besök vid varje brukningsdel inhämta uppgifter angående ägoslagens areal, åkerjordens användning, utsäde och skörd samt husdjurens antal m. m. Under vart och ett av åren 1913—1920 undersöktes på detta sätt $\frac{1}{8}$ av varje hushållningssällskaps område. Sedan hela riket med år 1920 blivit fullständigt undersökt en gång, hava lokalundersökningarna tills vidare inställts.

Bidrag av statsmedel till bestridande av de med lokalundersökningarna förenade kostnaderna har utgått till hushållningssällskapen för åren 1913—1919 med intill hälften och för år 1920 med intill tre fjärdedelar av den totala kostnaden samt därutöver, i den mån anslagna medel därtill lämnat tillgång, ytterligare understöd med visst begränsat belopp.

Vid sidan av nyssnämnda lokalundersökningar insamlas därjämte genom hushållningssällskapens förmedling följande årliga uppgifter till jordbruksstatistiken.

1:o. Rapporter över årsväxtens ställning för var och en av månaderna maj—september, avgivna av omkring 300, av hushållningssällskapen utsedda ombud (häradsombud) i skilda delar av landet. Ombuden avgiva var och en för sitt område siffermässiga omdömen om skördeutsikterna beträffande de 15 viktigaste växtslagen enligt en värdeskala, där 5 anger mycket god skörd och 1 betecknar nära missväxt. I fråga om höstvetete och höstråg skola ombuden i rapporten för september månad därjämte angiva storleken av skörden per hektar. För varje månad publicerar statistiska centralbyrån ett sammandrag av skörderapporterna, vilket brukar utkomma omkring 10 dagar efter månadens slut. I septemberrapporten brukar dessutom meddelas en första beräkning av årets skörd, vilken för höstsåden bygger på de nyssnämnda uppgifterna om skörden per hektar men för övriga växtslag nödgas använda en mera summarisk metod; de enda uppgifter man för dem har äro de allmänna skördeomdömena i skalan 1—5, och dessa omdömen omräknas med ledning av erfarenheterna för en följd av år till skörd per hektar, som därefter användes för beräkning av totalskörden.

2:o. Uppgifter om åkerjordens användning, avgivna sockenvis av omkring 2,500, likaledes av hushållningssällskapen utsedda ombud (sockenombud) före utgången av juni månad de år, det anses erforderligt att införskaffa dylika uppgifter. Ombuden skola därvid i summor för varje socken angiva storleken av den för varje växtslag använda arealen, varvid statistiska centralbyrån, för underlättande av ombudens arbete, å de till dem utsända blanketterna i förväg antecknar motsvarande arealuppgifter för närmast föregående år.

3:o. Preliminära uppgifter om skörden per hektar, avgivna av de under punkt 1:o omnämnda häradsombuden före 15 november.

4:o. Definitiva uppgifter om skörden per hektar, avgivna av de under punkt 2:o omnämnda sockenombuden före utgången av februari månad.

Hushållningssällskapens ovannämnda härads- och sockenombud hava ingen ersättning för sitt arbete, och hushållningssällskapen själva uppbära intet särskilt statsbidrag för insamlingen av de årliga jordbruksstatistiska uppgifterna.

På grundval av uppgifterna under punkterna 2:o och 3:o angående arealen för varje växtslag och skörden per hektar utför statistiska centralbyrån varje år en preliminär beräkning av totalskörden, under det att den definitiva skördeberäkningen grundar sig på uppgifterna enligt 2:o och 4:o; resultaten av dessa beräkningar framlägger centralbyrån i sina årliga berättelser »Årsväxten» samt »Jordbruk och boskapskötsel».

Sedan fråga uppkommit om omläggning av jordbruksstatistiken och denna fråga varit föremål för utredning av sakkunniga, framlade Kungl. Maj:t den 5 mars 1920 proposition i ämnet, nr 159. Enligt detta förslag skulle de förutvarande lokalundersökningarna upphöra och i stället de för jordbruksstatistiken grundläggande uppgifterna insamlas genom allmänna, samtidigt för hela landet utförda räkningar, vilka borde återkomma vart tredje år. Totalkostnaderna för en räkning beräknades approximativt till 210,000 kronor, och syntes första räkningen böra äga rum 1923. Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen för ändamålet å extra stat för ett vart av åren 1921 och 1922 anvisat reservationsanslag av 70,000 kronor. För tiden därefter har på grund av det statsfinansiella läget ytterligare anslag icke anvisats.

Såsom framgår av det vid berörda proposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet förelåg icke då fullständig utredning i ämnet. Kungl. Maj:t har den 30 juni 1920 anbefallt statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen att vid fortsatt prövning och utredning av frågan angående jordbruksstatistikens omorganisation beakta vad som anförts av departementschefen vid avlåtandet av omnämnda proposition samt av riksdagen i dess skrivelse 1920 nr 415.

På sätt framgår av statsrådsprotokollet hava *statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen* i skrivelse den 8 december 1924 inkommit med förslag till jordbruksstatistikens omorganisation, vilket sammanfattas i följande huvudpunkter:

1. Statistik över ägoslagens areal upprättas vart tionde år och grundas på de till de allmänna fastighetstaxeringarna avgivna uppgifterna.
2. Under loppet av varje 10-årsperiod anordnas två allmänna jordbruksräkningar, vid vilka individuella uppgifter införskaffas angående åkerjor-

dens användning samt antalet kreatur, varjämte vid förefallande behov dylik räkning anordnas även för mellanliggande år.

3. För åren mellan de allmänna jordbruksräkningarna insamlas enligt den representativa metoden uppgifter från omkring $\frac{1}{10}$ av alla brukningsdelar för utrönande av förändringarna i åkerjordens användning samt kreatursantalet.

4. Sockenombudens uppgifter beträffande jordbruksstatistiken överflyttas på hushållningssällskapens nya underavdelningar för socknarna, och häradsombudens uppgifter överflyttas på samma sätt på motsvarande avdelningar för härad, i den mån sådana avdelningar finnas inrättade.

5. I årsväxt- och skörderapporten för september införskaffas uppgifter om skörden per hektar av höstsädehalm samt hö från odlad jord och naturlig äng. En ny årsväxt- och skörderapport införes för oktober månad, i vilken uppgifter införskaffas angående skörden per hektar av vårsäd och rotfrukter samt angående den nya höstsädesbroddens utveckling.

6. Häradsombudens preliminära uppgifter om skörden per hektar upphöra, och sockenombudens motsvarande definitiva uppgifter avgivas före den 15 januari.

De totala kostnaderna vid en jordbruksräkning hava av ämbetsverken beräknats till 127,300 kronor och de representativa undersökningar, som för åren mellan de allmänna jordbruksräkningarna ifrågasatts för möjliggörande av en uppskattning av förändringarna i arealens användning och kreaturens antal, till 13,000 kronor. Härjämte beräknas för statistisk bearbetning av materialet från de allmänna fastighetstaxeringarna — begränsat till de allenast för jordbruksstatistiken direkt erforderliga arealuppgifterna och varannan fastighetstaxering — ett belopp av omkring 40,000 kronor.

Som i anslag för åren 1921 och 1922 finnas för anordnande av en allmän jordbruksräkning reserverade medel å tillhoppa 140,000 kronor, hava ämbetsverken hemställt, att Kungl. Maj:t dels hos innevarande års riksdag måtte göra framställning om medgivande att därav använda erforderligt belopp för anordnande i överensstämmelse med ämbetsverkens förslag av en allmän jordbruksräkning under 1925 dels ock, därest ifrågavarande förslag vunne riksdagens bifall, anbefalla ämbetsverken att till Kungl. Maj:t inkomma med detaljerad plan för ifrågavarande räkning och för jordbruksstatistikens organisation i övrigt.

I statsrådsprotokollet finnes ock återgivet yttranden över nämnda förslag av statens besparingskommitté och statskontoret.

Utskottet.

Betydelsen av en på lämpligt sätt anordnad jordbruksstatistik vill utskottet icke förneka. Särskilt synes det utskottet vara av värde att därigenom kunna erhålla kännedom om inträdande förändringar med avseende å åkerjordens användning för olika slag av odlingar, och den rätt avsevärda tid, som förflutit sedan jordbruksstatistiska uppgifter sist insamlades, är givetvis ägnad att öka behovet av nya sådana uppgifter.

Ehuru utskottet sålunda är övertygat att åtgärder krävas, vilka kunna tillgodose det med en allmän jordbruksstatistik avsedda syfte, är utskottet

likväl icke berett att förorda det förslag i angiven riktning, som innefattas i den förevarande propositionen.

Redan den omständigheten att, såsom departementschefen i statsrådsprotokollet själv framhållit, frågan om jordbruksstatistikens omläggning i sin helhet ännu icke föreligger i det skick, att slutlig ståndpunkt därtill kan tagas synes utskottet ägnad att väcka allvarliga betänkligheter mot att nu besluta om anordnande av en allmän jordbruksräkning. En sådan sammanhänger nämligen så nära med den allmänna jordbruksstatistiken, att såsom departementschefen angivit ett bifall till propositionen skulle innebära ett fastslående från riksdagens sida dels att införskaffandet av uppgifter om arealens användning och husdjurens antal även sedermera skulle ske genom jordbruksräkningar och dels att komplettering av dessa uppgifter skulle äga rum på sätt i propositionen angivits. Härtill kommer, att någon närmare plan för jordbruksräkningens utförande icke föreligger, som möjliggör ett bestämt ståndpunktstagande till frågan härom.

Beträffande sättet för insamlande av de i jordbruksräkningen ingående uppgifterna angående åkerjordens användning och antalet kreatur, i vilket avseende det enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle åligga hushållningssällskapen att genom de efter omorganisationen inrättade nya underavdelningarna för socknarna och, i den mån sådana funnes inrättade, motsvarande avdelningar för härad att insamla nämnda uppgifter, vill utskottet framhålla, att, enligt vad som blivit för utskottet upplyst, icke inom alla hushållningssällskap den nya organisationen ännu hunnit genomföras på ett sätt, som möjliggör realiserandet av förslaget i fråga. Icke heller framgår av den föreliggande utredningen om allmän uppgiftsplikt skulle vid laga ansvar åligga de enskilda jordägarna eller om uppgifternas insamlande skulle verkställas av hushållningssällskapens underavdelningar genom hänvändelse till jordbrukarna inom de olika underavdelningarnas områden. Vidare har utskottet fäst sig vid att, såsom i herr von Sneiderns m. fl. motion ock påpekats, hushållningssällskapen, vilka det på sätt ovan nämnts skulle åligga en betydande skyldighet i förevarande avseende, icke hörts över det av statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen framlagda förslaget, varpå förevarande proposition grundats. I samband härmed torde ock stå, att någon närmare utredning beträffande de erforderliga kostnaderna icke föreligger. Departementschefen uttalar ock i fråga härom, att nu icke kan avgöras om hushållningssällskapen böra åläggas deltaga i kostnaderna för uppgifternas insamlande, utan att det borde överlämnas åt Kungl. Maj:t att träffa avgörande härvidlag. I nu angivet avseende göres i herr von Sneiderns m. fl. motion gällande att hushållningssällskapen, åt vilka arbetet än anförtros, komma att nödgas betala ersättning för dess utförande. I fråga om ersättningens storlek har statskontoret ifrågasatt, att hushållningssällskapen borde erhålla bidrag av statsverket med exempelvis hälften eller två tredjedelar av sällskapets kostnader för uppgifternas insamlande, vilka kostnader beräknats till 10 öre per brukningsdel. Motionärerna åter anföra, att en genomsnittskost-

nad av 10 öre per brukningsdel vore ett föga sannolikt minimum, samt framhålla att det statsbidrag, som för ändamålet borde lämnas, i varje fall icke borde fördelas lika per brukningsdel över hela landet, utan borde detsamma, med hänsyn till de väsentligt olika förhållandena i skilda delar av landet, fördelas mellan de olika hushållningssällskapen efter deras verkliga och nödvändiga kostnader för ändamålet. Motionärerna, som, i betraktande av vad sålunda anförts, ansett ett uppskov med den föreslagna jordbruksräkningen önskvärt, ha emellertid, då starka skäl syntes dem anförda för ett snart avhjälpande av bristerna i den nuvarande jordbruksstatistiken, avstått från att yrka avslag å den föreliggande propositionen. I stället hava motionärerna, i anslutning till sin uppfattning om de erforderliga kostnaderna, framställt förslag om medgivande för Kungl. Maj:t att för ifrågavarande ändamål använda hela det i propositionen angivna reserverade beloppet 140,000 kronor.

Utskottet har redan här ovan förklarat sig icke kunna i ärendets nuvarande skick taga ställning till det föreliggande förslaget. Visserligen anser utskottet, att de otillfredsställande resultaten av den hittills tillämpade metoden i förevarande avseende torde helt utesluta dess fortsatta användning, men å andra sidan kan utskottet icke finna i propositionen några så vägande skäl anförda för den föreslagna jordbruksräkningens omedelbara företagande, att icke med åtgärder i sådant avseende utan nämnvärd olägenhet torde kunna anstå ytterligare ett år. Genom ett sådant uppskov skulle ock tillfälle beredas Kungl. Maj:t att underkasta förevarande fråga erforderlig närmare utredning.

I samband med denna utredning anser utskottet jämväl böra komma under bedömande den i herr Peterssons i Lerbäcksbym. fl. motion väckta frågan om införskaffande av uppgifter angående tillgänglig odlingsmark, därvid särskilt bör tagas i övervägande, huruvida icke, för vinnande med minsta möjliga kostnad av det i motionen avsedda beaktansvärda ändamålet, den officiella jordbruksstatistiken borde så ordnas, att därav även framginge arealen av befintlig odlingsbar mark. Även om genom en sådan anordning en i detalj riktig redovisning av odlingsmarken icke vunnas, kunde därigenom dock, såsom kolonisationskommittén i sitt den 31 maj 1922 avgivna betänkande anført, erhållas en allmän vägledande översikt över tillgången av odlingsjord och dess fördelning i olika trakter. De erhållna uppgifterna kunde sedan utgöra utgångspunkt för mera ingående undersökningar, där sådana kunde påkallas för allmänna eller enskilda ändamål. Vikten av att äga kännedom om befintlig odlingsjord torde vara så mycket påtagligare som sådan kännedom utgör en förutsättning för att överhuvud kunna bedriva en planmässig kolonisationsverksamhet. I detta sammanhang vill utskottet erinra om innevarande riksdags beslut att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt kolonisation å odlingsbar jord må kunna genom statliga åtgärder åvägbringas inom landet i vidare utsträckning än vad för närvarande

är fallet samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som därav må föranledas. Den av utskottet ovan antydda utvägen för erhållande av uppgifter om befintlig odlingsmark synes utskottet så mycket mer värd att beaktas som den metod, att genom inventering erhålla kännedom om den odlingsbara marken, som kommit till användning vid de i motionen angivna, med statsmedel utförda undersökningarna i vissa trakter av Norrland, visat sig medföra så avsevärda kostnader, att ett fortsättande på den vägen knappast kan anses tillrädligt, framför allt i betraktande av att det statsekonomiska läget alltjämt kräver iakttagande av all sparsamhet.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

1) att riksdagen må, med avslag å såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition som den i ämnet väckta motionen I:254, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av vad här ovan anförts taga i förnyat övervägande frågan rörande jordbruksstatistikens ordnande samt för 1926 års riksdag framlägga det förslag, som därav kan föranledas;

2) att motionen II:193 i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet här ovan anført och hemställt ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 maj 1925.

På jordbruksutskottets vägnar:

PAUL HELLSTRÖM.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Hellström, Sederholm, Nilsson* i Kabbarp, *Norin, Lundell, Gabrielsson, Andersson* i Fältenborg och *Luterkort*, samt

från andra kammaren: herrar *Olsson* i Broberg, *Sjöblom, Uddenberg* i Karlskoga, *Andersson* i Grimbo, *Hedlund* i Häste, *Sjölander, Gustafson* i Vimmerby samt *Olsson* i Rödningberg.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktryckeri-Aktiebolag, 1925.